

BIOLOGISCHE AANTEKENINGEN VAN EEN REIS NAAR ZWITSERLAND

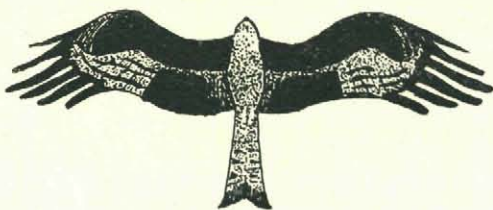
A. C. VAN BRUGGEN.

In de zomer van het jaar 1948 was ik in staat een reis door Zwitserland te maken. Ik deed toen een aantal aardige waarnemingen en verzamelde enige planten en slakken. Eerst verbleef ik enige tijd in Zürich, een fraaie, moderne stad, aan het meer gelegen en deels tegen de Zürichberg opgebouwd. Op de berg ligt ook de diergaarde, één der hoogst gelegene der aarde, waar de dieren toch redelijk gedijen. In de stad is ook een aardig zoölogisch museum met o.a. een mooie faunacollectie.

In de stad is één van de eerst opvallende figuren de Alpengierzwaluw (Alpensegler, *Apus melba melba* (L.)), niet alleen door zijn witte buik en bruine borstband de aandacht trekkend maar ook door zijn roep, die ongeveer klinkt als: „drilililili”, in tegenstelling tot de daar evenzeer algemene Gierzwaluw (Mauersegler), die immers roept: „srie-srie”. Ook verschillen zij in grootte: bij de Gierzwaluw is de vleugellengte kleiner, bij de Alpengierzwaluw groter dan 200 mm. Ik zag deze vogel ook nog in de stad Bern, waar hij evenals in enige andere steden schijnt te broeden aan gebouwen, etc. Ik zeg met opzet „enige andere steden”, omdat deze soort niet zo algemeen is als men wel zou denken. Verschillende Zwitserse vogelboeken geven speciaal de steden op, waar deze vogel voorkomt.

Op de Zürichberg, die niet erg hoog is, is nog aardig wat bos, waarin ik o.a. verscheidene malen de Bosuil (Waldkauz, *Strix aluco* subsp.) waarnam. Ook zag ik een paar maal Reeën, wel opmerkelijk zo vlak bij een grote stad. Het meer is 's zomers vol toeristen in alle denkbare vaar-

tuigen. Toch ziet men er nog vaak genoeg Waterhoentjes, Meerkoeten, Kapmeeuwen en eenden. De Zwartbruine milaan (Schwarzer Milan, *Milvus migrans migrans* (Bodd.) fig. 1) vertoont zich echter niet graag bij menselijke nederzettingen. Toch zag ik éénmaal bij Zürich, en wel bij Adliswil op 21 Juli een vijftal exemplaren, zwevend langs de oever van het meer. Al lang geleden noemde Thijssse in één van zijn vogelboeken deze soort als één der

1950

Fig. 1. Zwartbruine milaan, vliegbeeld.

markante figuren van de Zwitserse meren. Wat de mollusken betreft: men staat in het begin te kijken van de hoeveelheden *Helix pomatia* L. (Weinbergschnecke), vooral de Westniederlander verwondert zich hierover. Door geheel Zwitserland is deze soort algemeen en wordt nog al eens gegeten, hoewel niet zo veel als in Frankrijk. Zeer algemeen is ook *Helicigona arbustorum* (L.). Ook verkreeg ik *Cepaea hortensis* (Müll.), die zich onderscheidt van *Cepaea nemoralis* (L.) door zijn geringere grootte en het eerder vormen van een mondrand. Mijn beide exemplaren dragen geen banden en zijn fraai geel gekleurd met resp. een witte en een bruine mondrand.

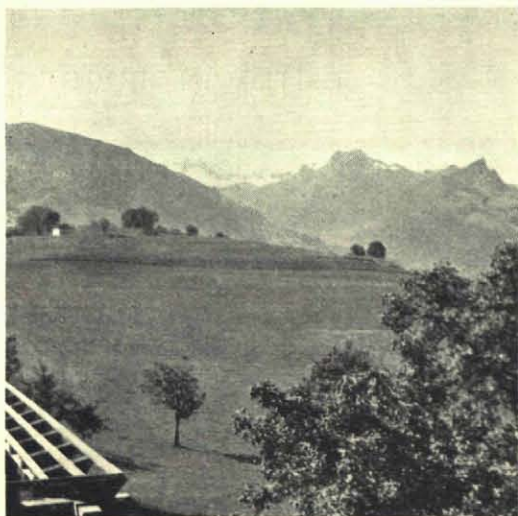

Fig. 2. De Blümlisalp van Aeschi gezien.
Foto A. C. van Bruggen.

Planten verzamelde ik weinig, maar wil toch enkele vondsten vermelden. Op de Zürichberg vond ik op ongeveer 600 m *Prunella grandiflora* (L.) Jacq. in een weiland (determinaties planten M. Jacobs, de betreffende vondsten zijn in zijn herbarium). Deze plant is wijd verspreid over Europa, doch niet van ons land bekend; verticale verspreiding tot 2400 m. Tijdens een voettocht over de Uetliberg viel mij het prachtig blauwe Ruige klokje (*Campanula Trachelium* L.) op, dat in ons land vrij algemeen in de Zuid-Limburgse bossen voorkomt. Helaas ging bij het drogen de kleur geheel verloren en veranderde in wit, wat bij meer Campanulaceae voorkomt.

Vervolgens reisde ik via Luzern naar Aeschi bij Spiez, een klein plaatsje op ongeveer 1000 m boven zee. Onderweg zag ik o.a. enige Futen (Haubentaucher) en een stel Oeverzwaluwen (Uferschwalbe). Aeschi munt uit door schone ligging; men heeft er namelijk naar alle zijden vrij uitzicht, bij helder weer is vooral de aanblik

van het Blümlisalpcomplex (fig. 2) buitengewoon mooi. Aeschi en omgeving bleken een rijke avifauna te hebben. Bij het meer zag ik geregeld Kapmeeuwen (Lachmöwe). Ik vermoed, dat deze wel in de buurt van Interlaken zullen broeden, aangezien dit de enige plaats in de omtrek is, waar iets van moeras voorkomt, dat over het algemeen in Zwitserland zeldzaam is. Elders bestaat de oever van het Thunermeer uit, veelal steile, rotsen. Eens nam ik een Fuut waar en meermalen observeerde ik er de Zwartbruine milaan. Zijn roep is niet opvallend, gebrekkig weer te geven als: „jhihihi”. Bij de boerenhuizen ziet men net als bij ons, de Huis- en de Boerenzwaluw, hier respectievelijk Mehlen Rauchschorbe geheten. De beide roodstaartjes, het Gekraagde en het Zwarte (Garten- en Hausrotschwanz) vertonen zich hier ook veel, hoewel het net omgekeerd is als bij ons. Hier is nl. de Zwarte roodstaart veel algemener dan de Gekraagde. Ook zag ik nog twee keer Putters (Distelfink), één keer een mannetje alleen bij de voet van de Niesen, de berg, die het beeld van Spiez beheerst, en de tweede maal een klein troepje van een stuk of tien aan het voetpad van Aeschi naar Spiez. Dit was een heel genoeglijk pad, steil en kronkelend door de glooiende weiden en ten dele ook weer door het bos.

De 28ste Juli hoorde ik een wonderlijk geluid in een paar Alpendennen in de buurt van het dorp. Ik er op af en tot mijn verbazing vlogen er twee Diksnavelige notenkrakers (*Nucifraga caryocatactes caryocatactes* (L.)) uit. Later zag ik er nog een, op 31 Juli. Bij het naslaan van de literatuur bleek deze vogel in Zwitserland, waar hij Tannenhäher genoemd wordt, een vrij algemene broedvogel te zijn. Hij is sterk gebonden aan de Alpenden (Arve, *Pinus cembra* L.), waarin hij ook zijn nest bouwt,

Aan wie hem niet in levende lijve te zien kan krijgen, kan ik raden naar het prachtige museum aan de Bernastrasse te Bern te gaan, waar men een mooie groep bij het nest vindt. Een andere vogel, die meer plaatselijk gebonden is en wel aan bepaalde hoogten, is de Alpenkauw (Alpendohle, *Pyrhocorax graculus* (L.)). Ik zag deze kauw op de top van de Niesen (2370 m ong.) en op de Kleine Scheidegg (2064 m). Er schijnt voor deze vogel, evenals voor meer bergvogels een limiet te bestaan, waar beneden ze niet dan in zeer strenge winters komen. Op de top van genoemde berg vond ik ook de alpiene vorm van *Helicigona arbustorum* (L.), de var. *alpicola* de Charp. Deze variëteit is veel kleiner dan de typische vorm, die toch al zeer variabel in vorm en tekening is. Mijn exemplaar is geelgroen met witte mondrand en zeer weinig tekening, ook geen band. In Aeschi zelf trof ik *Helicigona lapicida* (L.) aan, waarvan het dier geheel zwart en het huisje platgedrukt en zeldzaam mooi getekend is. Na een regenbui bemachtigde ik een aantal jonge *Helicigona arbustorum* aan de onderzijde van een paar houten hekken in het dorp; waarschijnlijk hadden de dieren dekking gezocht voor de kletterende regen en wel en masse, want ik vond er zeer veel. Ze waren niet veel groter dan een mm of drie. Even buiten het dorp bij één van de grote linden, de Hundbühlende, verzamelde ik *Fruticola fruticum* (Müll.).

Langs het voetpad Aeschi-Spiez vond ik een stengelloze distel *Cirsium acaulis* All. Ik vermoed, dat de aanwezigheid van Putters hiermee wel verband gehouden zal hebben. Aan de voet van de Niesen verzamelde ik *Campanula cochleariifolia* Lam. (ook geheel wit geworden) en *Geranium silvaticum* L. De laatste soort heeft ongeveer het postuur van onze *Geranium*

pratense L. Deze planten groeiden in hooiland. Aan de weg naar Krattigen, een dorpje als Aeschi, trof ik het aardige variantje *Asplenium Trichomanes* L. aan, dat ook in ons land (in Zuid-Limburg) geen onbekende is.

Vanuit Aeschi maakte ik verscheidene tochten. Eén ervan leidde naar de stad Bern, waar ik het moderne Naturhistorisches Museum bezocht. Dit museum bevat zeer fraaie diorama's, vooral van Oost-afrikaanse zoogdieren van de expeditie Von Wattenwyl. Deze groepen zijn buitengewoon verzorgd opgesteld met geschilderde achtergronden, veel planten en scheef ingevoegde ruiten, zodat de glans van het glas het uitzicht niet bederft. Aan dit museum is ook een z.g. Heimatmuseum verbonden, dat de meest nauwkeurige inlichtingen verschaft omtrent de fauna van het eigen land. Elk dier komt hier in een eigen diorama volkomen tot zijn recht. Bij een wandeling door de stad kwam ik op de Kleine Schanze, een uitzichtpunt met Alpenpanorama. Daar zag ik een Muurhagedis (*Lacerta muralis* (Laur.)), die langs een rotsmuurtje kalmpjes wegwandelde.

Een andere excursie bracht mij naar de Kleine Scheidegg, een „Passhöhe" bij het indrukwekkende drietal Eiger, Mönch en Jungfrau. Hier verzamelde ik echte hooggebergteplanten: *Gentiana nivalis* L. (fig. 3) en het orchideetje *Nigritella nigra* (L.) Rchb.f., dat de Zwitsers Männertreu of Weiberlist noemen. De kleur is donkerwijnrood, en op een hoogte als deze wordt het plantje niet groot; trouwens de genoemde gentianen blijven ook heel klein. Verder groeit hier overvloedig de alpenroos *Rhododendron ferrugineum* L., die in Zwitserland boven de boomgrens algemeen is op kalkarm gesteente, terwijl de andere veel zeldzamere soort *Rhododen-*

dron hirsutum L. de kalkrijke gesteenten van de Vooralpen prefereert. Het wemelde van de Alpenkauwen bij de hotels op de Kleine Scheidegg. Op de terugweg zag ik vanuit het bergbaantje een

Fig. 3. *Gentiana nivalis* L., naar Schröter, *Taschenflora des Alpenwanderers*, gewijzigd.

Steenarend (Steinadler, *Aquila chrysaetus chrysaetus* (L.)) langs de Wetterhorn zweven. Ik kon hem prachtig door de kijker observeren, vooral ook omdat de snelheid van tandradbaantjes uit de aard der zaak

slechts gering kan zijn. De Steenarend is een zeer grote vogel met brede gevingerde wieken. Hij is in Zwitserland zeldzaam geworden en schijnt er nog maar sporadisch te broeden.

De laatste dag in Aeschi werd benut om de Niesen te bestijgen met het treintje. Dit baantje is één van de steilste in Zwitserland, het heeft steigingen tot 66 %. Onderweg was duidelijk te zien, dat het bos, dat de berg tot aan de boomgrens bedekt, zeer rijk was aan plantengroei; vooral orchideeën van het geslacht *Gymnadenia* vielen op door hun algemeenheid. Van de top heeft men een typisch uitzicht: naar de ene zijde naar het vlakkere land, de kant van Bern op en naar de andere zijde het Berner Oberland met zijn sneeuwtoppen. Na een korte poos was echter het uitzicht verdwenen en had plaats gemaakt voor een „Nebelmeer” van wolken. Bij de afdaling bleek het dan ook in het dal te regenen.

De weg naar huis voerde weer over Zürich, waar ik er nog in slaagde om op de Zürichberg de slakken *Cepaea nemoralis* (L.) en *Monacha incarnata* (Müll.) te vinden. En als waardig besluit zag ik vanuit de trein in de buurt van Straatsburg een troep van tien Ooievaars in een weide niet ver van de spoorlijn.

LITTERATUUR.

Uiterst handig voor veldbiologen is de serie der Hallwag-Taschenbücher, aantrekkelijke kleine boekjes, fraai geïllustreerd met soms werkelijk bijzonder goede, gekleurde plaatjes. Van deze serie gebruikte ik: *Unsere Vögel* I en II door C. A. W. Guggisberg; *Tiere in Feld und Wald* (zoogdieren, reptielen en amfibieën), zelfde schrijver en *Schnecken und Muscheln* door L. Forcart (zeer beknopt). Voor de vogels is verder een goed boek: Dr F. Baumann, 1943, *Das Heimatmuseum—I. Teil: Die Vögel der Schweiz*. Dit is een uitgave van bovengenoemd Berns museum, geïllustreerd met foto's van de diorama's. Voor de Mollusken zijn er de grotere werken van Geyer, Ehrmann, Clessin, Mermod etc. Wat de planten betreft bestaan er veel *Alpenflora*'s, populaire, zoals de bekende boekjes met gekleurde platen van Schroeter en van Hegi, en meer wetenschappelijke, zoals de werken van Schinz & Keller, Binz, Thommen en anderen.